

VIDOVĐAN

GLASILO

ŽUG. NAPREDNE OMLADINE

NOVEMBER 1923.

ŠTEV. 2.

LETO III.

IZDAJA

CENTRALNO TAŽNIŠTVO ŽUG. NAPREDNE
OMLADINE IZ SLOVENIJE V Ljubljani

(KONZORCIJ „VIDOVĐAN“)

VSEBINA

SREČKO KOSOVEL: DIJAŠKI ČASOPIS.
Dr. FR. DRTINA: AKADEMSKA SVOBODA.
INKO: TEOLOGIJA IN TEOLOŠKA
FAKULTETA.
S. B.: ŠTUDENT IN POLITIKA.
V C. T. VČLANJENA DRUŠTVA.
JUGOSLOVANSKO DIJAŠTVO.
PRILOGA.

PONATIS DOVOLJEN LE Z NAVEDBO VIRA.

«VIDOVDAN» IZHAJA MESEČNO VSAKEGA 15., RAZEN JULIJA IN AVGUSTA, TER STANE ZA CELO LETO 35 Din, ZA POL LETA 18 DIN, POSAMEZNA ŠTEVILKA 4 DIN, ZA DIJAKE 3 DIN.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA: LJUBLJANA, TOMANOVA UL. 3.

UREDIL: REDAKCIJSKI ODBOR.
ODGOVORNI UREDNIK: STANE RAPE.

Srečko Kosovel:

DIJAŠKI ČASOPIS

Problem idejnega žarišča dijaškega časopisa, ki bi moral biti hrbtenica in obenem časovni kompas ter ogledalo mentalitete dijaštva, je najnujnejši problem, ki zahteva rešitve v najkrajšem času, da zareže nov val v novo zemljo.

Vsi so mnenja (in gotovo skoro upravičeni) da je današnje dijaštvo v štadiju nepremagljive depresije, da je v močvirju povojne psihoze, da je palo z mehko hrbtenico v vrtinec dobe in da se ne more rešiti iz njega. Tudi če je vse to res, naj nam bo brutalni pritisk časa samo vzrok, da se mlada duša upre smrti, naj ta pritisk povzroči tem večji vzgon v nas, da dokažemo, da smo zmožni silnejšega, nešpekulativnega, odkritega, nramno višjega življenja.

Materijalizem, dokler je materijalizem! Toda današnji materijalizem je le smetljiv preostanek onega svetovnega nazora, ki je hotel svoj čas povzdigniti v človeku veličast prirode in kozmično zavest človeka ter vzpostaviti v njem **nramno samoodgovornost**; današnji «materijalizem» je le korito pomij, v katerem si iščejo hrane verižniki in špekulantje, hoteč opravičiti svoja dejanja kot posledico «svetovnega filozofskega nazora». Tako je splošno lice naše dobe.

Ne da bi govoril o obrabljenem «idealizmu življenja», o sentimentalni dobroti, o usmiljenosti in vseh drugih plazilcih neponosnega človeškega duha, govoriti bi moral o zavesti **človeka**, ki je propala.

Človek ne ve več, da je človek.

Toda eno zagotovilo je temu človeku: kadar se nažre do sitega in mu tudi spleen ne bo več drugoval s prijetno brezskrbnostjo, se bo uprla duša. Vstal bo ponižani in zaničevani duh.

Delavci bodo vstali, vsi, ki gradijo življenje v posameznih njegovih delih, manuelci, intelektualci, z eno besedo vsi, ki hočejo živeti, ker imajo zato svojo prirodno pravico. Vstala bo nova sila, ki naj reši propalo človeštvo, sila ki je preračunana na našo dobo, kot maščevanje in lečilo. Zgodovinar bo napisal: **zgodovino pišejo mase**. Ako pregledamo te faktorje, je uvideven račun: vse bo strto, kar nima ogrodja.

Nam študentom ga je treba v novih idejah, ki so se rodile, da rešijo Evropo. Glasnik naj jim bo dijaški časopis. Treba je boja in valovanja idej, treba je razčiščenja nazorov! **Treba je pomlajenja!** Bojevat se moramo zoper kavarniško, promenadno in kinematografsko kulturo.

Bojevat se moramo za svojo univerzo, «simbol svobode», ki naj bi pomenil **svobodo mnenja in besede**. Mladi moramo biti, pogumni za življenje, ki se mu danes marsikdo cinično smehlja. Cinizem je smrt.

Dijaški list bo mnenje dijaštva, ako ga bodo sestavljali dijaki. Naš bo ta list, kadar bodo v njem naše ideje. Te naj oklepa življenje vseh univerz, v njem naj bo prostora za poročila o vseh naših nepoznatih kolegih tujih univerz, ki nam bodo mogoče že v desetletju idejni drugi ali nasprotniki, lista naj se posluži tudi srednješolec!

«Besede, besede, besede!» poreče, kdor prečita ta članek. Ne bo me osupnila ta sodba.

Dijaštvo pa naj dokaže, da je zmožno dejanj!

Prof. dr. Fr. Drtina:

AKADEMSKA SVOBODA

Prevel V. M. Z.

(Dalje.)

Svoboda, ki se tu zahteva in ki je posebnost univerz v novi dobi, se presoja s cerkvene strani različno, pa tudi s politične ter zakonodajne strani. S teološke strani se posebno nastopa v katoliškem in protestantskem svetu proti filozofiji in deloma tudi proti prirodnim znanostim, osobito filozofe dolže ateizma. Dolžitev ateizma* je zelo pavšalna in mislim, da je od časov Sokratovega procesa izgubil na svojem pomenu. Prav tako, kakor je ingerenca države na vsebino raziskovanja in univerzitetnega razlaganja nedopustna, velja to tudi o vmešavanju katerekoli cerkve. Novodobne univerze so kraj svobodenega znanstvenega raziskovanja, čigar cilj je resnica in čigar kontrola znanstvena vest vsakega posameznega misleca. V zavest naprednega, znanstveno izobraženega človeštva je že prešlo prepričanje, da se smejo proti kakršnimkoli umstvenim razlogom postaviti spet le umstveni protirazlogi, in da se s kakršnimkoli političnimi, cerkvenimi ali celo policijskimi represalijami samopravnost znanstvenega dela ne more potlačiti. Filozofija na univerzah — in to velja prav tako o vseh drugih znanostih — se ne more odreči eni pravici, ne da bi pri tem zatajila samo sebe, pravici, zbirati vse misli, ki jih je dala preteklost, jih pretvarjati, če to pretvarjanje zahtevajo najdena dejstva ali logični razlogi, h katerim se je prišlo z objektivnim raziskovanjem, zakaj znanost ni gotova, ne daje se v zaključeni, dogmatično sankcionirani podobi, temveč se ustvarja. To velja za teoretično znanstveno raziskovanje, bodisi prirodoznansko ali duhovnoznansko, in še bolj mora veljati v filozofiji, ki na temelju strokovnega znanstvenega dela strmi za enotno sintezo, za ustvaritvijo enotnega nazora o svetu in človeškem življenju. Moderno mišljenje je z eno besedo avtonomno ter ni pod-

* Karakterističen je spis: Nikolaus Siegfried, Vom Atheismus zum Anarchismus, ein lehrreiches Bild aus dem Universitätsleben der Gegenwart. (Freiburg 1895.)

vrženo nobeni avtoriteti, in če se hoče ta avtoriteta vendarle uveljaviti, je to neopravičeno, je to zatajitev logične, izjemne posebnosti univerzitetnega študija.

Opozoril bi na neko važno stvar, ki se tiče imena. Značilno je, da so v srednjem veku in dolgo v novo dobo, posebno dokler se je predavalo latinski, na univerzah razlagali «magistri», in šele v novejši dobi se je uveljavljal naslov «professores». V izpremehbi imena se skriva tudi notranja izprememba. Ime izhaja od latinskega profiteri (spoznavati) in pomenja torej nasproti magistru, ki čita in razlaga predpisani tekst, razlagavca lastnega znanstvenega prepričanja, za katerim stoji s svojo osebnostjo, z znanstveno častjo in za katero ima razloge. V tem leži sila univerzitetnega pouka. Profesor, ki bi na univerzi razlagal nekaj, kar mu je zaukazano razlagati, ali ki bi moral paziti, da ne razlaga česa, kar mu je bilo prepovedano, preneha s tem biti profesor, postane magister, nekak advokat tujega mnjenja, če ne kar sofist, ki mora lastnemu osebnemu prepričanju delati silo, da ne pade pri višjih v nemilost. Le profesor ali docent v tem modernem zmislu lahko uživata zaupanje dijaštva. Moderni univerzitetni študent ima svojo lastno razsodnost, pride na univerzo, da — kakor pravi Paulsen — «sliši, kako se resen in odkritosrčen mož, ki je resno in temeljito premišljeval o velikih vprašanjih sveta in človeškega življenja, stavi k njim v svojem osebnem prepričanju». Tega, kar so dolžni o tem povedati nastavljeni učitelji z uradnim stališčem, je slišal že dovolj. Univerzitetni pouk ne more imeti na sebi značaja nekake oficijalnosti, ne more biti nič predpisanega, uradno poverjenega. Posameznikova znanstvena vest naj bo tu merodajna.

II.

Akadska svoboda se ne tiče samo učiteljskega delovanja, temveč tudi dijaštva. Govori se o «svobodi akademskih občanov», o «akademiški svobodi študentov». Vpraša se, v čem leži ta akademska svoboda visokošolskega dijaka sploh. In tu bi dejal, da je ta svoboda prav za prav največja svoboda, kakršno more katerikoli posameznik doseči v svojem življenju, ki je kratka, ki pa se je vsak rad spominja vse življenje. Poprej je bila nesvoboda šolske avtoritete, pozneje pride nesvoboda — avtoritete prakse, avtoritete v življenjskem poklicu kot posledica vse kompliciranosti poznejšega realnega življenja. Na univerzo prihaja študent z zrelostnim izpričevalom: on je maturus (zrel), t. j. ne samo zrel «za obisk visoke šole», kakor je zapisano na izpričevalu, temveč tudi po letih, izobrazbi in značaju, on je osebnost, je samopraven človek. Čas vzgoje je končan, nikomur ni podložen, pridobil je prostost samoodločbe, a obenem mu je dano breme lastne odgovornosti. Poprej so ga vedno vodili drugi, prav zato, ker so ga vzgajali — najprej v rodbini, potem v šoli, na gimnaziji, v realki so

mu vedno odmerjali in nalágali, česa se mora učiti, kaj mora delati. V šoli so ga izpraševali od ure do ure, strogo so zahtevali od njega, da hodi v šolo. Bil mu je celo določen prostor v šolski klopi. Dobival je vsak semester izpričevalo o vedenju, marljivosti, napredku; če je bil nemaren, je prišlo vsakih šest tednov konferenčno naznanilo. Moral je biti pripravljen na vsako uro; ni vedel — če si ni znal tega izračunati — kdaj bo poklican, kratkomalo ni bil gospodar svojega časa, svojega dela, celo izven šole ga je omejeval disciplinarni red, vsak njegov korak v šoli in izven šole je bil določen. Naenkrat vstopi na univerzo, se imatrikulira in je akademik, svoj gospod vedno in povsod. Izbere si univerzo, katero hoče, izbere si fakulteto, na kateri hoče študirati, in tu ga obda popolnoma novo ozračje; sam si izbere predavanja, katera hoče poslušati, vaje v institutih in seminarjih, katerih se hoče udeleževati. Stati mu je treba samopravno, samostojno, kritično nasproti temu, kar se mu predava. Lahko posluša, a ni treba, da bi poslušal. Pričakuje se od njega, da ne bo «iurare in verba magistri», da bo imel o vsem svojo lastno sodbo. Zato mu je dana svoboda, izbrati si, kar hoče ravno študirati; v predavalnici sede, kamor hoče, in če noče, mu niti ni treba tja priti — akademska svoboda obiska predavanj pomeni obenem svobodo ne obiskovati jih — svoboda študirati pomeni tudi svobodo ne študirati. Testiranje na začetku in na koncu semestra je prazna formaliteta, nihče ga oficijelno ves čas študija ne vpraša, zakaj je to ali ono uro zamudil, nihče ga izven univerze ne kontrolira, ne pričakuje se od njega, da se bo naučil tega, kar mu je bilo naloženo, temveč da bo študiral in razmišljal samostojno: on ima kratkomalo pravico, s svojim časom svobodno razpolagati. Razlika v tem oziru je čisto jasna: na srednji šoli se je moral učiti tega, kar mu je bilo naloženo, na univerzi naj študira po lastni spoznani potrebi. Med učenjem in študiranjem je na ta način bistvena razlika. To je posebna svoboda, kakršne prej ni užival in kakršne ne bo imel nikoli v poznejšem življenju, naj si izbere kakršenkoli poklic: vedno mu bodo urad, rodbina, družba postavljali meje. Na univerzi je svoboden akademik, to pa zato, ker se od njega pričakuje, da je zmožen izrabiti to svobodo v zmislu, koristnem sebi, rodbini in družbi; nudi se mu pravica samoodločbe in pričakuje se od njega, da si je popolnoma v svesti svoje odgovornosti, da bo kontroliral samega sebe, da bo svoje čine podredil strogi disciplini. To je posebnost akademske svobode s študentske strani. S to resnično prednostjo, ki zopet logično izvira iz značaja univerzitetnega študija in se ne more odstraniti, da ne nastane škoda, so združene mnoge senčne strani, mnoge nevarnosti, posebno pri šibkejših značajih. Vsak, kdor prihaja na univerzo po nepripravljenem, čisto naglem prehodu s srednje šole, je v zadregi, kako naj si stvar uredi, in potrebuje dolge dobe, preden se orijentira v kompliciranosti celega univerzitetnega študija. Močni, odkriti, znanja željni značaji, ki bi radi kaj pokazali,

se lahko raztresejo, študirajo morda mnogo, toda nesistematično. Mlad duh je nemiren, vse vzbuja njegovo radovednost, pozornost. Ščasoma seveda pride orijentacija, spoznanje, na kaj se je treba omejiti, da bo o pravem času študij dovršil. Večja pa je druga nevarnost. Prav lahko mogoče je tudi ne delati, uživati krasna akademska leta. Večja nevarnost v tem oziru se pojavlja pri značajih, kateri še niso vzgojeni k samostojni dorastlosti, pri akademikih, kateri so bili s srednje šole izpuščeni kot «maturi», kateri so akademiki sicer «lege», ne pa «iure», po svojem značaju, kateri bi morali še nazaj na srednjo šolo. Pri teh, ki ne razumejo, da je akademska svoboda tu **za delo in za vršitev dolžnosti**, pri teh, ki se privadijo — zapeljani od neodvisnosti, prostosti in svobode — živeti brez dela, ki se ne zavedajo svojih dolžnosti do sebe, do rodbine, do družbe, do bodočega življenja, ki se vdajajo lenobi, uživanju, katero je začetek marsikatero moralne zablode in pomeni pregrešnost, zlorabo akademske svobode, pri teh, ki pozabljajo, da poleg akademske svobode eksistira tudi **akademska čast** in da je druga z drugo organski zvezana, pri teh, ki pozabljajo, kaj je dolžnost mladega poštenega moža, in ki **zamenjujejo akademsko svobodo z nizkim suženjstvom svojih strasti**, poželjenja, nezrelosti, naslade, pri teh, ki lažejo samim sebi in svobodo zamenjujejo s samovoljo in razbrzdano — pri takih šibkih značajih je akademska svoboda pogosto usodna nevarnost, pogubna za vse življenje — in tu akademska svoboda pogosto povzroča nastanek nedoštudiranega inteligentnega proletarijata. Akademska svoboda brezpogojno zahteva od vsakega posameznika eno temeljno lastnost, ki izvira iz tega, kar smo rekli o pomenu univerzitetnega razmišljanja in raziskavanja sploh — **resnicoljubnost**. Če je univerza kot vzgojevalna ustanova posvečena resnici, je resnicoljubnost nujna sestavina tudi pri akademski svobodi. Akademik mora biti resnicoljuben in ne sme biti neodkrit nasproti drugim, pa tudi ne pred samim seboj; biti tak, kakršen sem v svoji notranjosti in znati to notranjost vedno ovladati in samega sebe kontrolirati, biti si v svesti človeškega dostojanstva in te prednosti, da si naj z višjim študijem vsak akademik pridobi zrelost in si na temelju te znanstvene in moralne zrelosti zagotovi važno vodilno stališče v sodobni družbi.

Inko:

TEOLOGIJA IN TEOLOŠKA FAKULTETA

(Dalje.)

Zakaj hoče veljati teologija kot znanost kljub temu, dasi se kot sistem heteromnih prepričanj že a priori sama izključuje od tega? Med drugim obstoja med teologi tudi to mnenje, da so vede ostalih fakultet vezane na teologijo kot nekako pomožno vedo. Ko bi to veljalo,

bi bil dan s tem že zadosten dokaz upravičenosti obstoja teologije kot vede. Toda to ne odgovarja faktičnosti, kajti «cerkvena zgodovina» je le posebno poglavje čisto jasno določene pozitivne duhovne vede: zgodovine. Ali praktično konkretnejši primer: Dokazovanje avtorske verodostojnosti evangelijev, — ali ni to čisto določeno vprašanje jezikoslovja, zgodovine!

Pri tem ne smemo prezreti, da je teološka fakulteta tako organizirana, da jo že sam ustroj kaže kot čisto svojevrstno institucijo, ki niti ne potrebuje biti v okviru znanstvenega zavoda, ki si je privzela vse tiste oddelke ved, ki jih rabi in jih je tako specializirala in **prikrojila**,* da imajo namen služiti samo teologiji.

Umevno je, da te vrste gojitev znanosti ne more služiti vedam v pravem zmislu besede, marveč je to samo prava pravcata **uporaba** praktičnih ved (pedagoška, retorika i. dr., ki tudi lahko služijo v praktične svrhe vsaj z gotove strani, kot n. pr. jezikoslovje: znanje in poznanje jezika...). Pa tudi teoretske vede (katol. filozofija...) na teološki fakulteti kažejo vseskozi utilitarizem, ki nikakor ni dopusten znanosti. Kvečjemu bi se moglo reči, da vede dajejo pomoč teologiji, toda vzeti je to le cum grano salis. Kajti v resnici je stvar ta, da ostane zgodovina vendarle samo zgodovina, čeprav se razpravlja iz kakršnihkoli motivov bodisi na teološki ali pa katerikoli drugi fakulteti, ter bi v zgoraj navedenem zmislu pomenilo toliko kot: zgodovina je pomožna veda — sama sebi.

A kaj je s trditvijo: «Teologija tudi raziskuje!» Kaj je predmet njenega raziskovanja? Zgoraj navedeni predmeti, kakor vidimo, niso predmeti teologije, marveč se raziskujejo le na teološki fakulteti kot nekako **izposojeni** predmeti.

Bistveni predmet teologije je prav za prav: bog, ki je pa čisto drugačen na katoliški teološki fakulteti, drugačen na pravoslavni, drugačen na evangelijski in še prav posebno «drugačen» na teološki fakulteti politeistične teologije. A vendar vsaka teologija dokazuje in tudi dokaže (?), da eksistira samo njen bog, in da je samo njen bog — «pravi bog».

Ali ne nasprotuje to znanosti in njenim temeljnim zakonom logičnih načel? Saj dve nasprotujoči si resnici vendar ne moreta eksistirati, ker se uničujeta! Pa tudi laž ne moreta biti oboji nasprotujoči si trditvi, namreč logična laž ne, dočim sta lahko obe trditvi **stvarna laž**.

Kako more biti torej teologija znanost, **ko proglašča na katoliški fakulteti za resnico to, kar proglašča, recimo, na budistovski fakulteti za laž?! Da ne morejo biti trditve teologije po različnih teoloških**

* Specijelno ta izraz je rabil v prav konkretnem slučaju prof. teologije dr. A. Ušeničnik, ko je odsvetoval slušateljem filozofske fakultete, ki so hoteli poslušati tudi njegova predavanja o filozofiji, češ, da so njegova filozofska predavanja **prikrojena** samo za teologijo.

fakultetah stvarno resnične, je evidentno vsakomur. A te trditve o različnih «pravih bogovih» ne morejo biti niti logično resnične, ker je znanost samo **ena**: iskanje **resnice**, ki more biti tudi samo **ena**. Trditve teologije bi mogle biti samo tedaj logično resnične, ako bi imeli vsaj toliko (vrst) znanosti, kolikor imamo vrst teoloških fakultet. Z drugo besedo: moglo bi to veljati, ako bi imeli več resnic in to takih, ki bi si smele — nasprotovati. Da pa to ne more biti, je evidentno.

Drug važen argument proti teologiji je kavzalnost. Kdor hoče dokazovati takšnega boga, kakršnega nam «dokazuje» teologija, mora absolutno zavreči kavzalnost, kajti če postavimo eksistenco boga kot začetnika vsega, je s tem pretrgana kavzalna vrsta v dogajanju. Zakon vzročnosti postane s tem iluzoren, obenem pa razpade v nič seveda tudi ves zunanji in duševni svet, ki in kakor ga pojmuje in **spoznavamo** v znanstvenem svetu. Znanost bi postala iluzija, mesto nje pa bi v resnici veljalo dobesedno: «bog je začetek in konec», vse izven njega je «nič», saj ni vzročnosti za obstoj sploh česa.

Naj navedem prav iz bližine, iz sodobnosti konkreten primer, ki že po petitio principii izključuje zakon vzročnosti, kakor ga pojmuje znanost: V katoliški sociologiji se je dokazovalo, da je današnja socialna beda — kazen božja!!

Že samo dokazovanje boga bi bilo brez vzročnosti nemogoče. Sploh eksistenca česarkoli (in seveda tudi eksistenca boga) se ne da razlagati brez vzročnosti.

Še bolj govori proti temu, da bi mogel biti bog predmet znanosti kakor ga pojmuje teologija, tole: Ako priznamo boga (tako kakor hoče današnja teologija) ne moremo priznati niti temeljnih zakonov znanosti, logičnih načel. Ako pa logična načela kljub temu priznamo, tedaj bog ni več bog, ker jih **mora** priznati tudi on kot zakone nad seboj. Tudi on mora biti prepričan, da je $2 \times 2 = 4$, da sta dve polovici ena celota, kar pa ne kaže več boga kot začetnika vsega. Velja torej: **bog ne more biti predmet v znanosti v zmislu današnje teologije, ali pa ni znanosti in je samo bog**. Edino izhodišče bi bilo, ko bi rekli: **znanost sama je bog**, kar pa zopet teologijo samo pobija, ker bi s tem označili, da imamo za isti, torej en sam predmet, dva pojma in ne dveh predmetov. Potemtakem bi zopet prišli do zaključka: ne eksistira znanost in bog, marveč samo: ali znanost, ali bog.

Teologija kot znanost je torej popolnoma neutemeljena, utemeljena je le eksistenca njenega psihološkega postanka in je lahko samo **predmet** znanosti. Kajti čisto nekaj drugega je, ako govorimo o bogu, o veri v boga kot predmetu filozofskih disciplin, n. pr. bog kot predmet psihologije je lahko predstava, predmet misli, čuvstvovanja in stremjenja. (Primerjaj: «Znanost in vera» dr. Fr. Vebral) Stremljenje po popolnosti je šele **ustvarilo** boga.

Veda, ki bi raziskovala religiozna čuvstvovanja, ki jih vera uporablja za dokazovanje boga, bi bila posebna filozofska disciplina (kot n. pr.

estetika, etika, spoznavna teorija itd.), ki bi obstojala iz psihološkega in normativnega problema, t. j.: ki bi na eni strani raziskovala postanek in potek religioznega doživljanja (= religiozna čustvovanja in stremeljenja), na drugi strani pa predstavljala norme, kdaj je to doživljanje pravilno, oziroma nepravilno. Taka teologija bi bila opravičena kot veda, če že hočemo nazvati tako vedo baš teologijo.

Razvila bi se čisto logično nujno tudi prava komparativna teologija, ki bi objektivno raziskovala enako predmet ene konfesije kakor predmet druge.

Vse te ugotovitve veljajo za vso teologijo, deljeno po najrazličnejših fakultetah raznih konfesij, in za vsakega »pravega boga« katerekoli konfesije.

Nastane vprašanje: odkod ta neskladnost v ustroju univerze?

(Konec prih.)

S. B.:

ŠTUDENT IN POLITIKA

Iz predavanja.

(Dalje.)

Naša društva.

Z ozirom na razmerje do politike moramo razlikovati dve vrsti dijaških društev: nepolitična in politična društva. Prva so osnovana običajno na širokem kulturnem programu in si stavljajo predvsem vzgojno-prosvetne cilje. Politična društva so pa prevzela svoj program od katere izmed obstoječih političnih strank in zasledujejo v prvi vrsti politične, v drugi šele prosvetne cilje.

Da moremo odgovoriti na pereče vprašanje: politične ali nepolitične organizacije, moramo upoštevati sledeče: dijaška društva so in naj bodo predvsem vzgojna društva. Njih društvena vzgoja obstoja v neposrednem prosvetnem delu (predavanja, debate, krožki, knjižnice), poleg tega v navajanju k samovzgoji ter v vzgoji potom raznovrstnega udejstvovanja v društvu. Ta vzgoja je svobodna in neovirana. Široki svobodomiselni program naših društev omogoča svoboden razvoj posameznika, mu prepušča svobodno reševanje vseh vprašanj, nemoteno uveljavljanje teh nazorov v društvu in daje obenem priliko, da izve mnenje svojih tovarišev. Na ta način je zajamčena vzgoja brez dogme, brez avtoritete. Nasprotno pa politična društva tega ne morejo nuditi. Že ožje začrtan program in intenzivnost dela v eno smer izključuje vsestrano vzgojo članov, če smemo sploh o vzgoji v političnih društvih govoriti. Poleg tega pa ovira svobodno umstveno udejstvovanje politični program, ki si ga je društvo nadelo. Kot sem v uvodu omenil, je politični program več ali manj dogmatski, vsebuje poleg deloma znanstveno utemeljenih misli tudi tako zvana načela. To dejstvo ovira

znanstveno obdelovanje vprašanj, ki se pojavijo mlademu človeku. Politično društvo more biti mlademu človeku, njegovemu razvoju tudi naravnost škodljivo. Kot študent navadno še nezrel za orijentacijo v političnem boju, se priklopi brez notranje utemeljitve kaki politični skupini: postane in ostane tipičen primer političnega analfabeta, ki pozna samo začetnice svoje stranke, manjka mu pa možnost objektivnega promatranja političnih vprašanj. Njegov notranji razvoj ostane nepopoln, tla, na katerih morejo uspevati pojavi, ki sem jih omenil na sredi strani 11.

Zato moramo najodločnejše odklanjati srednješolske politične organizacije. Za enkrat jih pri nas ne poznamo. Priporočati jim pa moramo prosvetno delo med svojimi člani v političnih znanostih, da s tem saj deloma izpolnijo vrzel, ki zeva v našem učnem sistemu.

Kar se pa tiče akademskih društev, je treba poudariti, da so prva, najvažnejša in najpotrebnejša: kulturna društva. Edino ta morejo biti res vzgojevališča za doraščajočega moža, ki hoče stopiti v življenje, v delo z nazeri, do katerih se je prikopal sam v svobodnem sodelovanju s svojimi tovariši. Politična akademska društva stavim v drugo vrsto. Ne moremo jim odrekati niti smotrenosti niti upravičenosti. Kajti v njih se zbirajo tovariši, ki so že prehodili svojo vzgojno pot skozi srednješolska in akademska kulturna društva in so se sedaj, ko že uživajo državljanske pravice, združili s svojimi somišljeniki v enotna društva. Ona morejo postati izhodišče novih idej — saj naj bi bila omladina njih glasnik — ki jih je naše politično življenje tako potrebno. Kot inteligenti-idealisti morejo postati najboljši politični delavci in tudi teh rabimo.

Predvsem moramo poudariti prvenstvo in pretežno važnost naših kulturnih društev, kar ne ovira, da priznavamo tudi akademskim političnom društvom njih smotrenost.

In ti?

Predvsem bodi — študent!

To pomeni: študiraj, pripravlaj se na svoj bodoči poklic. Ne postani pri tem enostranski, posebno pa ne, kar se tiče političnih znanosti. Delo v dijaških društvih ti more dati za to dovolj pobude, primerno čtivo ostalo.

Vedeti moraš, da bo vsakogar, ki dovrši 21. leto, pozvala država na volišče, da izrazi svoje nazore o političnih vprašanjih. Kot inteligent se moraš tudi pri tem zavedati svoje odgovornosti napram skupnosti, odgovornosti napram samemu sebi, da moreš svoja dejanja zagovarjati in utemeljiti. Pripravlaj se na vršenje svojih državljskih dolžnosti in pravic z vsestranskim študijem političnih znanosti. Sicer bo tvoja kroglica štela 1, kot vsaka druga. Toda tvoja duševna sila, tvoja delovna moč, tvoje delo ne sme ostati v tem razmerju. Kot inteligent boš

poklican, da stopiš v prve vrste, da delaš največ in najboljše, najsi bo kot politik ali tehnik, jurist ali zdravnik, učitelj ali gospodar, poklican si, da vodiš.

Inteligentni in požrtvovalni delavci, posebno v politiki, so najboljši poroki za boljšo bodočnost.

V C. T. VČLANJENA DRUŠTVA

Dr. Milko Brezigar — častni član jugoslov. napr. akad. društva „Jadrana“.

Po sklepu X. redne odborove seje (dne 6. maja) je predložil odbor občnemu zboru (dne 27. oktobra) predlog, da imenuje »Jadrana« g. starešino dr. Milka Brezigarja svojim častnim članom. Referat za utemeljitev predloga je bil poverjen tov. predsedniku Iv. Kolarju, ki je izvajal sledeče:

Imenovanja odličnih mož za častne člane našega društva nikakor ne smatramo kot nalogo, marveč kot prijetno dolžnost, da izrazimo na ta način svoje skromno priznanje v znak hvalečnosti do tistih, ki to zaslužijo, in na drugi strani, da si jih stavimo za vzgled in vspodbudo k pravemu narodnemu delu v zmislu našega društvenega programa.

Dr. Milko Brezigar je eden izmed onih starešin, ki zasluži vso našo pozornost, kadar se spominjamo tistih tihih narodnih delavcev, ki posvečajo svojo skrb in paznjo zlasti omladini, srednješolski in visokošolski. In vendar skoro nikjer ni čuti njegovega imena; zakaj, on dela tiho, brez hrupa, a za svojimi cilji stopa trdno in vztrajno. Takega nam kaže prav zlasti njegovo predvojno delo. Leta 1908. je izšel iz vrst dunajske »Slovenije« prežet narodnoradikalnega duha. Novo pot za svojo idejo je našel v jugoslovanskem nacionalnem pokretu na Primorskem, ki je baš v tistem času začel prodirati v široke vrste omladine po vsej Sloveniji. Bil je to pokret najčistejše jugoslovanske misli, že takrat obsegajoče boj proti slovenski separatistični težnji. Pokretači te misli so bili junaki, ki so šli skozi morda najtemnejše dni naše narodne zgodovine ves čas s trdno zavestjo v zmago, celo tedaj, ko nam je germanizem prorokoval popoln pogin. Redki so bili taki junaki. Edini njih spremljevalec je bilo neizprosno preganjanje od strani germanske Avstrije. Umevno je, da je bil dr. Brezigar med tistimi prvimi, ki so morali ob izbruhu vojne v zapore političnih zločincev. Meseca julija 1914. leta je bil aretiran na Dunaju, odkoder je bil eskortiran na ljubljanski grad. Tu se je sešel s svojim pokojnim očetom in številnimi svojimi tovariši in brati ene misli. Iz ljubljanskega grada so ga poslali v zapore goriške okrožne sodnije; rešil se jih je šele meseca decembra. A koj nato je moral v vojaško suknjo. Toda preveč se je zavedal svoje naloge, ki bi je gotovo ne mogel vršiti kot vojak, zato je poskusil vse, da se je znova osvobodil. Prevzel je skrb za slovensko kolonijo na Dunaju, ki je vztrajno rušila temelje Avstrije v času svetovne vojne. Vtihnubil se je v vojni žitnoprometni zavod, odkoder je zalagal vso jugoslovansko izdajniško družbo (»serbische Bagage«!) v najhujši dobi stradanja. Kot najagilnejši član te družbe je vodil zbiranje vojnih statističnih in rezervatnih poročil, katere so pošiljali preko Švice spočetka ruskemu, kesneje francoskemu generalnemu štabu. Sedež te zarote je bil na Brezigarjevem privatnem stanovanju na Dunaju. Vsled pomanjkanja, ki ga je trpel tista leta tudi on, je moral žrtvovati dostikrat zadnje krajcarje, da je šlo delo svojo pot naprej. Kaj takega je mogel prenesti le dr. Brezigar, ki je bil eden v majhnem številu tistih redkih, ki niso med vojno nikdar niti za trenutek dvomili nad našim osvobojenjem!

Druga naloga jugoslovanske veleizdajniške družbe je bila: pripeljati svoj narod do cilja čim prej, pospešiti konec vojne, uničevati municijo, celó prehrano, in na ta

način oslabiti in spraviti v zmedo in razpad avstr. armado. Tudi tu je bil dr. Brezigar med prvimi, kar je do danes znano le ožjim krogom. V polnem teku njegovega delovanja ga je zopet zasačila aretacija meseca februarja leta 1918., katere se je rešil šele po treh mesecih in skoro nato učakal popolno osvobodjenje, za katero se je boril kot nepoznan vojak na avstrijskih tleh ne manj hrabro kot junaški srbski vojak na svojih tleh.

Bliže nam stoji njegovo povojno delo. Obupen je položaj v vojnih bolečinah prerojenega naroda. Spoznal je najboljšo in najbližjo pot k ozdravljenju: oživiti in okrepiti mladino. Slovencem so se uresničile stoletne sanje, dosegli smo najvišji kulturni zavod, univerzo. A omladini je bilo treba še drugega ognjišča, kjer naj bi se vzgajala, da pridejo iz nje v narod celi možje. Široko odprta stoje: kulturno, socialno, gospodarsko in politično polje. Dunajsko akademsko društvo «Slovenija» je moralo po skoro polstoletnem delovanju prenehati ob izbruhu svetovne vojne. Doktor Brezigar je bil zopet tisti, ki je dal inicijativo, da je društvo znova oživel. Na njegovo prizadevanje je zbral takratni jurist na praški univerzi dr. Janže Novak napredno jugoslovansko omladino ljubljanske univerze, ki je obudila k novemu življenju dunajsko «Slovenijo». Tisti program «Slovenije», ki ga je smela nositi omladina do tedaj le v svojem srcu, je izpovedala sedaj na glas in napisala nanj ime «Jadran». A tudi zanjprej je ostal dr. Brezigar zvest društvu vseskozi. Naj omenim le, da je ravno on največ pripomogel, da je postavilo «Stavbno dijaško društvo» pod predsedstvom dr. Trillerja dom našemu in še trem bratskim dijaškim društvom. Treba je bilo naprednemu dijaštvu tudi gnotne opore. Zopet je bil dr. Brezigar med tistimi, ki so pomagali ustanoviti «Jadranu» «Gospodarsko zadrugo». Ne bom našteval več. želim le, da bi imelo društvo vedno na svoji strani takega podpornika. V trdni veri, da občni zbor ne odreče svojega skromnega priznanja našemu najdelavnejšemu starešini, stavim odborov predlog za imenovanje dr. Brezigarja častnim članom na glasovanje.

Viharno pritrjevanje je potrdilo soglasni sklep občnega zbora.

Naslednjega dne se je deputacija odbora poklonila novoimenovanemu častnemu članu in mu sporočila sklep občnega zbora, na kar se je dr. Brezigar zahvalil in izjavil, da bo še bolj skušal po svojih močeh podpirati zdrave težnje omladine, zlasti sedaj, ko se obrača iz najtežjih gospodarskih bojov k resnemu idejnemu delu, ki naj vodi do popolnega ujedinjenja našega naroda in okrepitve narodne države v kulturnem in gospodarskem oziru.

J. n. a. d. «Jadran» v Ljubljani. Proti koncu šolskega leta so sekcije polagoma začele ustavljati svoja delovanja; preden pa so se člani na «poslovnem večeru» razšli, da se oddahnejo od študijskih naporov, je skrčen odbor gledal, kako bi organiziral nabiralno akcijo za gospodarsko zadrugo «Jadran» in s tem olajšal prehrano predvsem svojim članom, brigajoč se, kako bi izpopolnil nedostatke v društvu, kar mu je v polni meri uspelo.

Dne 27. oktobra t. l. se je vršil redni občni zbor, ki je dokazal, da je centralni odbor srečno rešil težko nalogo, ki mu je bila poverjena.

Ravno tako je pohvaliti delovanje sokolske in kulturnoznanstvene sekcije, medtem ko so se načelniki drugih sekcij brigali z nabiranjem članov in inventarja, tako da so dani že vsi pogoji, da začnejo i one z normalnim delovanjem.

Novi, energični odbor si naj stavi za dolžnost, da obdrži disciplino med članstvom in s tem konsolidira društvo na znotraj in zunaj.

B. N.

Počitniško delovanje «Društva jugoslov. akademikov v Mariboru». Ojunačena po lanskim uspehim je dramska sekcija tudi v letošnjih počitnicah dostojno vršila prireditveni del ferijalnega programa. Naštedirala je «Navadnega človeka» in nastopila z njim 7. septembra v Slovenski Bistrici in 16. septembra v Rušah. Uspeh: splošna želja, da naj ansambl kmalu spet nastopi! 29. septembra je sekcija gostovala v ptujskem

mestnem gledališču z «Gospodom senatorjem», kar priča, da so igralci nastopili tudi v težjih vlogah. V javnih recenzijah se je naglašala vztrajnost in moč dram. sekcije in nje težnja za resnim delom v prid ljudski prosveti. S temi javnimi nastopi si je društvo olajšalo nadaljnje delo. Mariborski akademiki so si v Rušah, Slovenski Bistrici in Ptuj uvrstili pozicijo. Pozivu na severno mejo k Sv. Duhu se je društvo odzvalo s svojim pevskim zborom, ki je uspešno nastopil pri ondodni šolski slavnosti.

Od fuzije «Prosvete» z društvenim odborom pričakujemo v doglednem času širše akcije: predavanj in novih knjižnic. Tudi s tem je treba utrjevati našo severno mejo.

P. O.

JUGOSLOVANSKO DIJAŠTVO

Naša medicina. Ob Zaloški cesti — nasproti sanatoriju Leoninum — stoji impozantna, bela stavba, namenjena potrebam ljubljanske medicine. Zunanje lice je okusno, izgotovljeno, notranjščina sirova, neizbeljena, vse je le načeto, pa ne dovršeno, brez vrat, peči, elektrike... Nema kredita! Zato pa medicina še naprej — že ves čas — gostači v prostorih prosekture deželne bolnice, negotova, do kdaj? Del profesorov je namreč morala izprazniti za «bakterijološko stanico», v zadnjem času še za «higijenični institut», res, skoro da ni izrinjena v — mrtvašnico ob vrbi žalujki. Muzej se nahaja na — hodniku! Da tako ni mogoče nadaljevati, je jasno, in da je s tem zadeva dograditve lastnega instituta živeje kot kdaj, zopet prišla na tapeto, ni treba poudarjati. Vendar se o kaki zidavi da govoriti samo paralelno s postavkami iz državnega proračuna. Ta pa ni, v veselje «prijateljem» ljubljanske univerze, za letošnjo poslovno dobo izkazoval niti kredita za redne upravne stroške fakultete, kaj šele izrednih kreditov za zidavo anatomskega inštituta. V Beogradu je rožljaj še poseben paragraf, s katerim naj g. finančni minister — iz finančnih razlogov — spravi medicino v večno narkotično stanje. V tem položaju se je nahajala ob otvoritvi letošnjega zimskega semestra ljubljanska medicina. To je višek mučenja njenih slušateljev in njenih profesorjev ter ostalega osebja, to je bila njena kriza! V Beograd odhite trije gospodje, g. rektor in gg. dekana tehniške in medicinske fakultete, k g. Davidoviću — očetu ljubljanske alme — k gg. Puclju in Reisnerju, jugoslov. klubu, k g. prosvetnemu in finančnemu ministru, k predsedniku Pašiću... Neverjetno! Vse na naši strani! «Dokler jaz živim, ne bo nihče rušil univerze v Ljubljani, upam, da se tudi po moji smrti tak človek ne bo našel,» je dejal predsednik kraljeve vlade; ministri in politiki, nihče ni bil protiven medicini, univerzi. Deputacija je imela popoln uspeh! Mi ji k temu čestitamo. Medicini je odobren skoraj ves zahtevani kredit, dočim dobe ostale fakultete komaj polovico zahtevanega, finančni minister umakne svoj pooblastilni paragraf, medicina ostane! Zadnja poročila govore tudi o kreditu za dograditev anatomskega inštituta, o treh milijonih dinarjev, vendar le nekaj.

Upamo, da je s tem zagotovljeno vsaj za to študijsko dobo mirno delo in pa up, da bo naša medicina svoje uspešno delo nadaljevala v bodočem zimskem semestru že v — lastnih prostorih. Pri tem, ko računamo, da je medicina že prehodila najtežja mesta svoje Kalvarije, moramo s pohvalo poudariti zadržanje zlasti njenega profesorskega zbora. Kdor ima vpogled v to in pošteno misel, bo istega mnenja. Gospode profesorje, ki so žrtvovali noči in dneve, pota in stroške za procvit medicine, zmerjajo, — še sedaj — mnogi s politično psovko: avtonomist, separatist, avstrijakant! Ti izpadi imajo na vesti doberšen del zavlačevanja ureditve ljubljanske univerze, so pa čisto nezmiselni. Anatomije se ne da avtonomistično poučevati, celo z Reichertovimi mikroskopi se ne da avstrijakantsko mikroskopirati, in noben razsoden človek ne pričakuje bodoče slovenske knjige «o živčevju» pisane v separatističnem

duhu! Ne vemo, koliko univerz, koliko medicinskih fakultet v Evropi ima take profesorje, da bi lastno imetje zastavili za riskantno izplačilo stroškov pri gradnji Anatomica, in take sluge v inštitutih, da bi svoj boren zaslužek posojali medicini za plačevanje došlega blaga, hoteč s tem ohraniti solidnost in avtoriteto medicine napram trgovskemu svetu, vemo pa, da jih ljubljanska medicinska fakulteta ima! Ta plemenita skrb za stvar samo zasluži tudi s strani politikov drugačne ocene. —že.

VI. in VII. licej. Nove ideje ne najdejo, običajno, dovolj pristašev v pokolenju, ob katerem so vznikle, treba je zanje novega rodu. Njega prva vzgoja je doma v naročju žene-matere, v nje bližini se nadaljuje in zaključí. Ko so naši narodni borci, hoteč politično in duševno osvoboditi narod, uvideli odličen pomen žene, so predvsem forsirali, dati slovenski deklici šol, ne tistih strupenih samostanskih, ne nemčurskih, ampak šol, da iz njih izide slovenska žena. Za take šole je bil boj nepojmljivo ljut, ne samo z Dunajem, ampak tudi doma s protektorji kloštrske učenosti.

Ljubljana je pa vendar dobila »višjo dekliško šolo«, v oktobru 1907 pa je bil odprt I. razred »dekliškega liceja«. »Omladina« je tedaj pisala, da želi, »da se licej povzpne do one višine, ki jo zahteva naš moderni čas, da bi iz liceja prišlo novo, prerojeno, pravo narodno ženstvo, ki bi združeno potem poskrbelo za nadaljnji razvoj slovenskega višjega šolstva«.

Licej je to željo izpolnil, danes nastopa v javnih zadevah naroda kader narodno vzgojenih dam — bivših licejk. In absolventinje samostanskih šol? No, raje ne naznemo! Le, ker je šla vzgoja mladine v nacionalnem pravcu, imamo za seboj naraščaj, da je nanj ponosna sokolska organizacija, imamo majniško deklaracijo, stotisočkrat podpisano, se ravno s strani naprednega ženstva najvnetije oživotvarjajo cilji Kolašic, Primork, Jugoslov. Matice itd. itd. ...

Ta pozitiven uspeh napredne žene je gnal nje smrtnega sovražnika — klerikalizem — tako daleč, da je julija naskočil naš licej! Prvi razred liceja bi moral pasti, za njim vsi drugi —. Deklice naprednih rodbin širne Slovenije bi skoro prišle v objem duševne inkvizicije ljubljanskih nun. Ni šlo! V Beograd so odhitele ga. Franja dr. Tavčarjeva in druge, obljubljeno je podražavljenje liceja. Pazite, da se to brzo zgodi! —

Drugi naskok klerikalizma na licej je odlok občinskega sveta in kuratorija, da se s 1. decembrom ukine 6. in 7. razred reformnorealne gimnazije (liceja). Tedaj ta dan, na peti praznik ujedinjenja Jugoslov. narodov, umiri klerikalizem svoj fanatični gnjev napram ženskemu šolstvu s herostratskim činom: iz šestega razreda izmeče 9, iz sedmega pa 15 gojenk na cesto, in to sredi učenja, sredi šolskega leta. Ta zločin opravičuje z izgovorom: mestna blagajna ne zmore stroškov za licej. Ta izgovor je ostudno hinavski! Tudi se sliši, »s stroški teh dveh razredov podpremo obrtno šolstvo!« Prav, a problem obrtnega šolstva je pereč že štiri leta in bi mestni očetje zdavnaj že lahko našli za to šolstvo kredite, ne da bi uničevali licej. Kam napodite učne moči sredi leta, ko jim odvezmete razrede, kam naj gredo gojenke?! V deško realno gimnazijo ne morejo, ne morejo v humanistično, ali naj 24 deklet zavrže dosedanje študije, šest in sedem let liceja, da ostane — nič?! Mi vemo za pravi vzrok tega početja. Smili se nam nesrečna usoda 24 gojenk. Pomagati jim ne moremo, 1. december pride! Ta dan pa si napredna omladina zabeleži v anal, kamor vpisuje svoje dolžnosti, na najvidnejše mesto, zato, da se osvetimo! Gospodom bo še žal!! Od vseh 24 gojenk, ki bodo občutile sirovost klerikalizma, pa pričakujemo, da vstopijo v vrste naprednega dijaštva. To se pripravlja na osveto, ki ne bo znala prizanašati. —že.

Ustanovitev Akademске podružnice Jugoslovanske Matice na univerzi v Ljubljani. Akademiki so praznovali obletnico naše nacionalne sramote z dne 12. novembra 1920 v Rapallu z ustanovitvijo Akademске podružnice Jugoslovanske Matice na univerzi v Ljubljani. Ustanovnega občnega zbora so se udeležili: Rektor univerze g. dr. Fr. Kidrič, celokupni profesorski zbor, predsednik Jugoslovanske Matice dr. Ravnihar in obilo drugih gostov. Rektor g. dr. Fr. Kidrič je prisrčno pozdravil ustanovitev podružnice, ki

naj z delom pokaže, da akademiki nikdar ne pozabijo neosvobojenih bratov. Predsednik Jugoslovanske Maticе dr. Ravnihar je na kratko pokazal delo Jugoslovanske Maticе. Cand. phil. Baš Franjo je poudarjal, da mora biti delo Akademskе podružnice Jugoslovanske Maticе usmerjeno na dvignjenje naše nacionalne zavesti, ki je predpogoj za dvig naše moči, katera bo merilo za dosego naših pravic, na osnovanje Narodnoobrambnega muzeja in informativnega odseka. Pri tem delu naj dviga akademike neomajno zaupanje do zmage. Dr. Marušić je v izvrstno zasnovanem govoru pokazal razvoj primorskega vprašanja ter zlasti poudarjal, da je delegatom pri zeleni mizi manjkala moralna opora Jugoslovancov, ki so se za paragrafe v ustavi bolj brigali kot za naše kraje, na katere je prežal tujec. Pravila so bila soglasno sprejeta. Pri volitvah je bil izvoljen za predsednika cand. phil. Franjo Baš. Z državno himno se je zaključila slavnost, potem ko je cand. arh. Jurković izjavil med odobravanjem, da daruje narodno-radikalni klub «Slovenski Jug» premoženje svoje blagajne, 145 Din, Akademski podružnici Jugoslovanske Maticе.

S tem se je izpolnila vrzel v akademskih organizacijah ljubljanske univerze.

«Centralno akademsko podporno društvo». Ustanovni občni zbor Centralnega akademskеga podpornega društva se je vršil dne 3. novembra t. l. v areni Narodnega doma.

V imenu pripravljalnega odbora je otvoril občni zbor tov. Jokanović, ki je pozdravil predvsem navzoče zastopnike napredne javnosti in jih prosil, da ostanejo še nadalje naklonjeni akademski omladini, ki se ravno sedaj nahaja v najbednejšem ekonomskem položaju. Očrtal je na kratko cilje društva, nakar so bila prečitana pravila, ki so bila soglasno sprejeta. Pri nato sledečih volitvah je bil soglasno izvoljen sledeči odbor: stud. iur. Primus Matija, predsednik, cand. iur. Kajnih Zdravko, podpredsednik, stud. techn. Gaberšček Janko, tajnik, stud. techn. Bobula Viktor, blagajnik, stud. techn. Gerl Friderik, zapisnikar, stud. techn. Kovačević Mato in stud. techn. Šnajder Ilija, odbornika.

Iz prijaznosti in naklonjenosti do akademskе omladine so sprejeli nadzorstvo nad društvom sledeče dame in gospodje: dr. Tavčarjeva, dr. Žerjavova, v imenu kluba Primork dr. Baltičeva, dr. Debelakova, dr. Fux in ravnatelj Šibenik; v revizijskem odboru so gospodje: dr. Triller, višji šolski nadzornik Gangl in tov. cand. iur. Gračner.

Odbor poziva vse tovariše, da se čim prej vpišejo v društvo in mu z dobrohotnim sodelovanjem pomorejo do uspešnega razvoja. — Odbor.

Idrijski srednji šoli de facto ukinjeni! Jugoslovanci pod Italijo so imeli do sedaj svoji dve srednji šoli v Idriji s slovenskim učnim jezikom, poleg učiteljskih v Tolminu s slovenskim in v Arbanasih s hrvatskim učnim jezikom. Dne 31. oktobra 1923 pa javlja «Gazzetta Ufficiale» odlok št. 2245 z dne 27. septembra 1923 in s katerim se odpravlja srednji šoli v Idriji. Trije višji razredi še ostanejo v Idriji, a se letno ukinjajo. Nižji štirje pa se premestijo v Videm, kjer se priključijo zavodu «Antonio Zanon». — Najnovejše vesti nam javljajo, da v zavodu «Antonio Zanon» «ni prostora» za tja namenjene razrede. Prošnji Idrijčani, da osnujejo privatno slovensko srednjo šolo, italijanske oblasti niso ugodile.

Češka šola v Ljubljani in Mariboru. Dne 4. novembra se je slovesno otvoril razred češkеga jezika v Mariboru, dne 8. oktobra pa v Ljubljani. Ob priliki otvoritve ljubljanskеga razreda je dr. Bezjak v imenu oddelka za prosveto izvajal med drugim: Z otvoritvijo češkеga razreda se je oživitvorila velika ideja Komenskеga, učenje materinščine. S tem bodo češki malčki vzljubili svoj jezik, svoj narod, svojo državo, spoznali pa nas, naš narod in našo državo. Vzajemnost češkoslovaška-jugoslovanska se bo še bolj poglobila.

Razreda sta namenjena za deco češkoslovaških državljanov v Mariboru in v Ljubljani.

PRILOGA

Matija Primus:

LJETNA SANJA

*Bljeskava zora je došla,
Mirisa puna i rose;
Draga — ko noge da bose,
Po pijesku si jutarnjem prošla.*

*Obalom domaće rijeke,
Frivolno šuško je pjesak.
Zrcalo vode je bljesak,
Sunčani (čudesne meke,*

*Budeći misli po glavi),
Bacalo u oči tvoje.
Čutiš li mirisne hvoje,
Velikih cvjetova plavi,*

*Da okolo čela ti stoje?
Brbljavi talasi mali,
Ko paževi plesnoj u sali,
Kad kraljice korake broje,*

*I oni su brojali tvoje.
I širio miris se cvijeta,
I lepet ptičjega lijeta.
Jutarnje molitve svoje,*

*Plavilu slali su neba,
Zemaljski stvorovi svi,
— Šutasmo jedino mi. —
Zar u času ljubavi treba,*

*Kazati kakove riječi?
Ta svaki nas ima na umu,
Da srca se naša razumu,
A brbljavo časkanje priječi,*

*Da prožme nas ljubavi plam.
I eterske niti da čuta,
S daleka mliječna puta,
Bog Eros nam donese sam.*

*I povezav naše nam sne,
Ružičastim omotav tkivom;
(Željom nas zadahnuv živom,
Od koje duša nam mre),*

*Sna ljubavi snene nam oči...
...Mlaz hladnoga zraka me trže,
I sanje mi odnese brže,
Neg svijetlo što prodire noći,*

*Nirvanom šireć svoj sjaj.
...I ja se osjetih sam —
Tek sunčev me uljulja plam,
U domaći začarav kraj,*

*Čarobiju prošloga doba.
Kad ležeći ovdje kraj rijeke,
Pun drhtave čežnje daleke,
Rekoh ti: «Draga do groba...»*

Matija Primus:

PRIČA LJETNOG PODNEVA

Tople su zrake boga Feba prosipala svu žestinu sjaja svog u obliku žarkih strijela na okolicu. Sve se je uspavalo. Ni daha vjetra, da klonulome bilju poda života. Ni čuha.

Površina jezera je postala zlatna na mjestima gdje je sunce prodrlo kroz granje na površinu vode — a gdje je padala sjena voda je imala tamno-modru boju.

Na obali čamac s veslima, uz njega Ja i Ti. I tada si me uzela za ruku i povela. Nijesi rekla ni riječi — da ne povrijediš svečano-religiozni efekt ljetnog podneva, koje je titralo i mirisalo mirisom pokošene trave, krvlju sunčanom i bjelinom labudji krila na jezeru. Ja sam pošao opojen suncem i Tobom. Na Tebi je bila duga bijela halja pripeta visoko gore pod njedrima modrom vrvcom. Sjena ljetnog šešira padala ti je licem i ja nijesam mogao, da vidim oka Tvoga, ali na ruci Tvojoi kojom si me vodila ljeskao se je prsten u obliku zmije sa crvenom krunom. Ta je kruna bila poput usana Tvojih draga pri-mamljiva, a zmija — ona je bila zlatna. — Sjeli smo oboje u čamac. Ti si ga otisnula i on se je počeo sklizati površinom vode, kroz sjenu, k sredini jezera. — Ja nijesam za to vrijeme rekao ni riječi, pio sam očima krasotu podnevnog aranžmana prirodnog režisera. Velik li je to režiser! Sve je tako divno, kao da taj aranžman ne traje tek jedan čas, nego kao da je tako bilo vječno.

Oko nas stabalje sa svim bojama od blijedo- i sumporno-žute, zelene i smaragdno-zelene, modre — pa tamo do tamne boje kineskog tuša i tamnije — kao oči Tvoje. Oči bi Tvoje lako čovjeka uništile. Ali lijepo je umrijeti sa smiješkom na usnama a rukama u zagrljaju.

I Ja sam htio da mislim dalje — ali Ti si digla glavu k meni i rekla: Pričaj!

Htio sam da ti pričam priču našu — ljubavi naše, ali sam odustao. Pričao sam ti ovo: Draga sjećas li se! Ovaj se je kraj, prije mnogo godina, zvao dolinom «Ljepote» jer je u njemu stanovala krasna dje-vica kojoj ne bijaše nigdje premice — a to si bila Ti. Ime Ti je bilo «Purissima». I obrazi su Ti bili isti kao i sada — poput ljljana, oči pune nekog začudjenja. Ovo jezero je bilo tada puno lopoči a po obali su se širili grmovi ruža i cvijetnih povijuša, koje su branile svakome pristup u to svetište Tvoje.

U srijedi jezera na onom malom otoku — gdje smo se mi u dječjoj dobi igrali, stajao je divan hram u korintskom stilu. Pred njim mra-moran žrtvenik, posvećen Tebi. Tu su se Tebi kao uzoru ljepote pri-nosile žrtve.

(Dalje.)

RAZNO

Dr. Oražnova zapuščina. Že v tretje so nad pokojnim pepelom dr. Ivana Oražna zagorele sveče, zaduhte rdeče krizanteme. In še ni izvršena njegova zadnja volja: «Vse svoje premoženje in nepremično premoženje zapuščam medicinski fakulteti v Ljubljani, katera naj uporablja to premoženje za ustanovitev in vzdrževanje zavoda «Oražnov dijaški dom», v katerem zavodu naj dobe prosto stanovanje v prvi vrsti nezakonski, ubogi medicinci slovenskega, srbskega in hrvatskega plemena, ki študirajo v Ljubljani.» Zapuščinska razprava je tekla nad dve leti, daljne sorodnice in sorodniki, ki jih na pokojnika ni vezala nikaka intimna vez razen podobnost v imenu, so spodbijali, opremljeni z advokati, testament dobrotnika medicincev, da si pribore bogato zapuščino. Ela Oražnova se je najbolj trudila. Medicinski fakulteti v takih dragih sodnijskih procesih, sami brez sredstev, ni kazalo riskirati kritja za lastnega zagovornika, in že se je pojavila misel, odkrižati se Ele Oražnove s primernim zneskom, da tako medicina vsaj ostalo sigurno dobi. Ves čas je upravljal ustanovo dr. Goršič. — Pri tem težkem boju in vednem zavlačevanju zadeve skoro ni preostalo drugega, kot smatrati, da je ustanova izgubljena za medicino. Pri sklepni zapuščinski razpravi pred nekako pol leta pa je nastopil preobrat: manjši dediči so opustili svoj delež v korist medicini, ostalim se ni posrečilo izpodbiti blagega namena. S tem je postala edino medicinska fakulteta dejanski lastnik cele ustanove. Baš te dni predaja upravnik dr. Goršič premoženje dr. I. Oražna ljubljanski fakulteti, in dosedanje posle odboru «Oražnovega dijaškega doma». Pričakujemo od merodajne strani, da ne bo ustvarjala ovir temu odboru, ki naj takoj prične z delom za Oražnov dom, t. j. s pripravi za primerno preureditev Oražnove hiše v Wolfovi ulici.

Stanovanska oblast se je sicer že pred dvema letoma zavarovala proti tej nameri z izgovorom: «V Oražnovi hiši je šest strank, ki jih ne moremo vreči na cesto». Ta izgovor pa danes, ko so stanovanske prilike daleko ugodnejše, več ne drži. Stanovanska oblast mora računati s tem, da bo v tej hiši medicinski kolegij, in če bi, naklonjena težkemu problemu, kje nastaniti 90 ljubljanskih medicincev, vodila že dve leti evidenco o teh šestih strankah, bi jih že davno lahko nastanila v novih stanovanjih, kakor je sto in sto drugih. V interesu slušateljev medicine in nje lepšega procvita zahtevamo, da vzame stanovanska oblast to zadevo nujno in kot prvo v roke in poišče šestim strankam v teku primerne dobe druga stanovanja. Mislijo naj pa tudi stranke same, da je bivši njihov gospodar namenil hišo «Dijaškemu domu», in se same malo pobrigajo, da se čim prej zadeva reši. Znano nam je, da je Hrovatinova tiskarna, ki je tudi nameščena v teh prostorih, svojčas že mislila na lastno tiskarniško poslopje na Bleiweisovi cesti; upamo, da to kmalu izvede. Celi zadevi bomo posvečali izredno skrb.

—že.

Štipendije za visokošolski študij v Italiji. Na podlagi rapalske pogodbe je rezerviranih za visokošolce iz kraljevine SHS na univerzi v Padovi 20 mest. Italijanska vlada je sedaj uradno namenila 200.000 lir za štipendije jugoslovanskim akademikom, ki bi študirali v Italiji. «Tagespost» pripominja k temu v bistvu tole: «Pri nas se zahtevajo na visokih šolah ogromne takse za tujce, Italija jih pa vabi s tem, da jim daje štipendije in jih oprošča vseh taks na univerzitetnih uradih».

Za one, ki dobijo te štipendije, je vsaka visokošolska taksa ukinjena. Time o *Danaós et dóna ferréntes...*

Slovenskih in hrvatskih osnovnih šol v Italiji ni več! Italija reformira svoje šole, predvsem na ozemlju, kjer stanujejo Neitalijani. Težišče reform srednjih in visokih šol je v infiltraciji nacijonalizma. Italijanski jezik je edini učni jezik v osnovnih šolah, samo v krajih, kjer živijo Neitalijani, se lahko poučuje v dodatnih urah narodni, t. j. neitalijanski jezik, in sicer ako starši to za svoje otroke izrecno zahtevajo. S tem so vse slovenske in hrvatske šole v Italiji onemogočene; letos se je ukinil splošno pouk

v našem jeziku v vseh prvih razredih osnovnih šol, drugo leto bosta potem italijanska prvi in drugi razred, in tako bo šlo naprej, dokler se naš jezik ne izpodi iz vseh ljudskih šol v Italiji.

In leta 1918. so italijanski lepaki oznanjali: Slovenci! Pod Italijo boste imeli še več pravic kot doslej.

In leta 1923. piše dr. Saladini v «Corriere del Mattino» približno tole: Spoštovanje državnega jezika ne sme iti tako daleč, da bi se manjšine odrekle svojemu jeziku in šoli. V slovenskih krajih bi moral biti pouk slovenski, državni, t. j. italijanski jezik, bi se pa poučeval v dodatnih urah. Izgon slovenskega jezika iz osnovnih šol v slovenskih krajih je brez človečanskega duha. To je dejanje, do katerega se ni ponižala niti Avstrija.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Prihodnja številka izide 15. decembra. Vsi idejni članki morajo biti do 5. decembra, ostali prispevki do 10. decembra v Ljubljani.

V okviru centralnega tajništva se v kratkem osnuje tiskovni odsek. Dotlej pa vrše posle uredništva: fil. Franjo Baš, med. Jože Kregar in fil. Srečko Kosovel — kot redakcijski odbor. Isti želi predvsem od tovarišev iz inozemstva in od rodoljubov iz Koroške in Primorske poročil o dijaštvu in šolah.